

Tulkki oikeussaliviestinnän monitaiturina

Nina Isolahti

Tampereen yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Abstract

This article deals with court interpretation and the function of interpretation in particular. The conclusions are based on observations made in court proceedings across Finland. The article addresses the main phases of criminal court proceedings in Finland, with the aim of describing the purpose of interpretation in each phase. The starting point in this review is the fact that interpretation – as all activities – relies on its purpose, function. The function of interpretation determines the priorities of interpretation, the accuracy requirements and the selection of interpretation methods. The function of interpretation is situational. From the communication perspective, court proceedings form a heterogeneous, dynamic event in which the participants have different, even opposite objectives. The proceedings are regulated and each phase of the process has a purpose. The function of court interpretation changes continuously during the trial and it does not always coincide with the function of the communication in the original language. In order to succeed in his/her task, the court interpreter must know the rules of the court proceedings, recognise the main phases of the communication event and the objectives of the participants, and adjust the interpretation function to correspond to the communication needs in an optimal manner.

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastellaan oikeustulkkauden funktiota suomalaisessa rikosoikeudenkäynnissä. Suomessa on viime aikoina nostettu esiin oikeustulkki koulutuksen kehittämiseen ja oikeustulkin toiminnan säätelyyn liittyvät kysymykset¹. Oikeustulkilta vaaditaan paljon tietoa ja taitoa. Oikeustulkki toimii viestinvälittäjänä eri kieli- ja oikeuskulttuurista olevien diskurssiosapuolten välillä. Ensinnäkin tulkilla on oltava **substanss tiedot**, eli hänen on oltava tietoinen molempien oikeusjärjestelmien toimintaperiaatteista ja käsitteistä sekä osattava hankkia toimeksiantojen edellyttämää tietoa. Oikeustulkilta vaaditaan myös **viestinnällisiä taitoja**. Oikeustulkin on tunnettava puheen ymmärtämis- ja tuottamismekanismit, ymmärrettävä viestintä- ja vuorovaikutusprosessit ja opittava tunnistamaan ja tulkitsemaan viestinnän häiriöitä sekä toimimaan häiriötilanteissa.

Tulkin suorituksen lähtökohta määräytyy tulkkauden funktion mukaan². Jotta tulkki voi päättää, mikä hänen oman suorituksensa tavoite on, hänen on osattava hahmottaa viestintätilanteen ja prosessin eri vaiheiden tavoitteet ja ymmärrettävä osallistujien roolijako ja heidän pyrkimyksensä. Oikeustulkin on hallittava monet **tulkkausmenetelmät**: dialogi- ja monologikonsekutiivi, kuiskaussimultaani sekä prima vista³. Erityislaatuinen tulkkaustilanne asettaa tulkkausteknisten keinojen käytölle lisähaasteita. Tulkin on tunnettava **siviili-**

ja rikosprosessin menettelysääntöjä, koska prosessi muodostaa tulkkaustilanteelle kontekstin, jossa tulkki työskentelee (Mikkelson 2000: 34).

Suomessa prosessioikeus jakautuu kolmeen osaan: siviili-, rikos- ja hallintoprosessiin (esim. Havansi 2002: 10–14). Näistä kolmesta tulkkia käytetään siviili- ja rikosprosessien yhteydessä⁴. Rikosprosessi voidaan jakaa neljään päävaiheeseen: esitutkinta, syyteharkinta ja syyttäjän muu päätöksenteko oikeudenkäyntituomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano (Havansi 2002: 47; Virolainen & Pölönen 2003: 14–21). Tulkkia saatetaan tarvita kaikissa rikosprosessin eri vaiheissa. Pääasiallisesti tulkkipalvelua käytetään esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana. Tässä artikkelissa tarkastelen tulkin työskentelyä rikosprosessin huipennusvaiheessa eli tuomioistuimessa tapahtuvassa rikosoikeudenkäynnissä. Päätelmät perustuvat havaintoihin, jotka on tehty seitsemän eri kokoneen tulkin suorituksista yhdeksässä oikeudenkäynnissä eri puolella Suomea.

2 Tulkki "rikosprosessin näyttämöllä"⁵

Rikosoikeudenkäyntiä kuvataan useasti teatteriesitykseksi, jossa on kulissit ja lavasteet ja esiintyjille on jaettu omat roolinsa. Esitys on tavallisesti draama, ja sen juoni on aina sama "syyttäjä vastaan vastaaja". Joskus draamaesitys muuttuu syystä tai toisesta farssiksi tai komediaksi.

Oikeudenkäynnin esityksen pääohjaajana toimii tuomioistuimen **puheenjohtaja**, jonka tehtävänä on valvoa ja ohjata prosessia, sen kulkua ja etenemistä.

Esityksen pääroolissa on **syyttäjä** ja hänen toimintaansa tukeva rooli on **asianomistajalla**, eli uhrilla. Syyttäjän tehtävänä on ajaa syytettyä ja esittää argumentteja ja todisteita näyttääkseen syytteet toteen.

Syyttäjän ja asianomistajan vastapuolena ovat **syytetty** ja hänen **avustajansa**. Oikeudenkäynti kuvataan kaksintaisteluna, jossa syyttäjä ja puolustus kamppailevat keskenään.

Todistaja on prosessin sivuroolissa. Hän on "kansalaisvelvollisuuttaan täyttävä kunniavieras, jota on kohdeltava asianmukaisesti ja huomaavaisesti ja tarvittaessa suojeltava" (Virolainen & Pölönen 2003: 23). Tämän sivurooliesiintyjän sanoilla saattaa kuitenkin olla paljonkin painoarvoa, koska hänen kertomuksestaan riippuu syytteen tai puolustuksen

menestyminen. Oikeudenkäyntiin saattaa osallistua vieraskielisiä osapuolia (asianomistaja ja/tai syytetty/vastaaaja) ja/tai todistaja.

Oikeudenkäyntiesityksen onnistumista varmistavat **tekniset avustajat**, kuten haastemiehet, notaarit ja sihteerit. (Virolainen & Pölönen 2003: 22–27.)

Kaikkia oikeudenkäyntitilanteita ei tämän artikkelin puitteissa ole mahdollista kuvailla, joten tarkastelen ainoastaan perusasetelmaa, jossa oikeudenkäynnissä on mukana yksi vieraskielinen vastaaaja, eli syytetty.

Mikä sitten on **tulkin** rooli tässä oikeussalidraamassa ja mikä tehtävä hänelle on osoitettu? Ikävää todeta, että monet juristit suovat tulkeille vain pienen sivuroolin (ks. esim. Virolainen & Pölönen 2003: 23). Kysymyksiin *mikä on tulkin rooli?* ja *mikä on hyvä tulkkaus?* on monilla juristeilla valmis vastaus: ”*Tulkki on hyvä silloin, kun hän on näkymätön*” (Haastattelut: Imatran käräjäoikeuden vs. laamanni Tapani Vasama 04.2008; asianajaja 06.2007⁶).

Tällä tapaa mieltäen tulkki on näkymätön taikaolento, joka taikoo asianosaisen vieraskielisen sanoman oikeudenkäynnin kielelle muiden osapuolten ymmärrettäväksi tai toisinpäin.

Juristien keskuudessa kuulee toki myös tulkin työlle arvoa suovia ääniä. *Tulkki on paljon vartijana. Tulkin rooli on tavattoman tärkeä. Hänellä on vaikutusta asian lopputulokseenkin tai sillä ainakin voi olla suurikin vaikutus.* (Haastattelu: Tampereen käräjäoikeuden laamanni Pekka Lankinen, 03.2008⁷.) Voidakseen olla näkymätön tämä taikuri on tarpeeksi näkyvässä. Kokenut tulkki valitsee eri vaiheisiin parhaiten sopivan tulkkausmenetelmän, osaa kysyä ja selvittää asioita ja pystyy ratkaisemaan ongelmia lyhyessä ajassa. Ja ratkaisun teon pitäisi olla kuten pikashakissa oikeaa ja täsmällistä, koska jokainen siirto voi vaikuttaa pelin lopputulokseen.

3 Alkusoitto

Rikosoikeudenkäyntiesitys alkaa puheenjohtajan lyhyellä alustuksella. Alustuksessaan hän voi osoittaa puheenvuoronsa joko yhdelle henkilölle kerrallaan, esimerkiksi selvittääkseen tämän henkilöllisyyden, tai samanaikaisesti kaikille osallistujille, esimerkiksi sovittaessa oikeudenkäynnin kulusta. Tässä lyhyessä, muutamasta minuutista varttituntiin kestävässä vaiheessa puheenjohtajan ja muiden osallistujien puheenvuorojen funktiot vaihtuvat monta kertaa ja monesti myös tulkkauksen funktio muuttuu (ks. Kuva 1). Esittelen seuraavaksi näitä puheenvuorojen ja tulkkauksen funktion vaihdoksia.

Esityksen alussa puheenjohtaja saattaa esimerkiksi osoittaa informatiivisen puheenvuoron kaikille osallistujille. Tällöin tulkkaus säilyttää lähderepliikin funktion, eli kyseessä on in-

formatiivinen tulkkaus. Seuraavaksi voidaan käydä kahdenvälistä vuoropuhelua esimerkiksi puheenjohtajan ja vastaajan avustajan välillä avustajan valtuuksista tai oikeusapupäätöksistä (mallina on silloin kysymysten ja vastausten vuorottelu) (ks. kuva 1, kohta 1). Tulkkauksen funktio on tässä vaiheessa informatiivinen, eli erilainen kuin lähdeviestinnän kommunikatiivinen luonne (kuva 1, kohta 2). Tällaiseen informatiiviseen tulkkaukseen soveltuu hyvin kuiskaustulkkaus, joka tapahtuu puheen kanssa samanaikaisesti. Kokenut tulkki pysyy kokemuksensa ja näkemyksensä sekä hankkimiensa tietojen perusteella päättelemään, mikä on olennaista informaatiota oikeudenkäyntiin osallistuvan vieraskielisen henkilön (VKH:n) kannalta ja mikä ei, ja valitsee strategiansa sen mukaan. Hän välittää puheenvuoroista pääkohdat tapauksissa, joissa keskustelu ei koske välittömästi VKH:ä, tai tulkkaa tarkasti puheenvuorojen koko sisällön, jos ne käsittelevät VKH:n kannalta olennaista tietoa.

Puheenjohtaja puhuttelee myös vastaajia tai asianomistajia suoraan esimerkiksi silloin, kun selvittää näiden henkilöllisyyttä. Tällöin on kyseessä suora vuoropuhelu puheenjohtajan ja VKH:n välillä, ja sen onnistumiseksi tulkin on valittava kommunikatiivinen strategia. (Kuva 1, kohta 3.)

Aloitusvaiheessa käydään myös keskustelua tulkkaustavasta ja siitä, miten tulkkaus järjestetään. Tulkin kanssa työtä tehnyt puheenjohtaja kysyy tulkin toivomuksia tulkkauksen järjestelystä (kuva 1, kohta 4) ja antaa myös ohjeita muille osallistujille. Seuraavassa on esimerkki eräästä tuomioistuimessa käydyistä alkukeskustelusta.

Puheenjohtaja tulkeille: *Tulkit huomauttakaa, jos menemme liian nopeassa tahdissa.*

Puheenjohtaja kaikille: *Olemme varanneet paljon aikaa huomioiden, että tulkin kanssa menee tavallista enemmän aikaa.*

Puheenjohtaja kaikille: *Nyt yhteenveto käydään läpi.*

Puheenjohtaja tulkeille: *Kommentit, jotka koskevat muita osallistujia, tulkatkaa yhteenvetoisesti.*

Puheenjohtaja asianajajille: *Asianajajat, parasta antaa luovutusmenettelyä koskevat paperit tulkeille kirjallisena.*

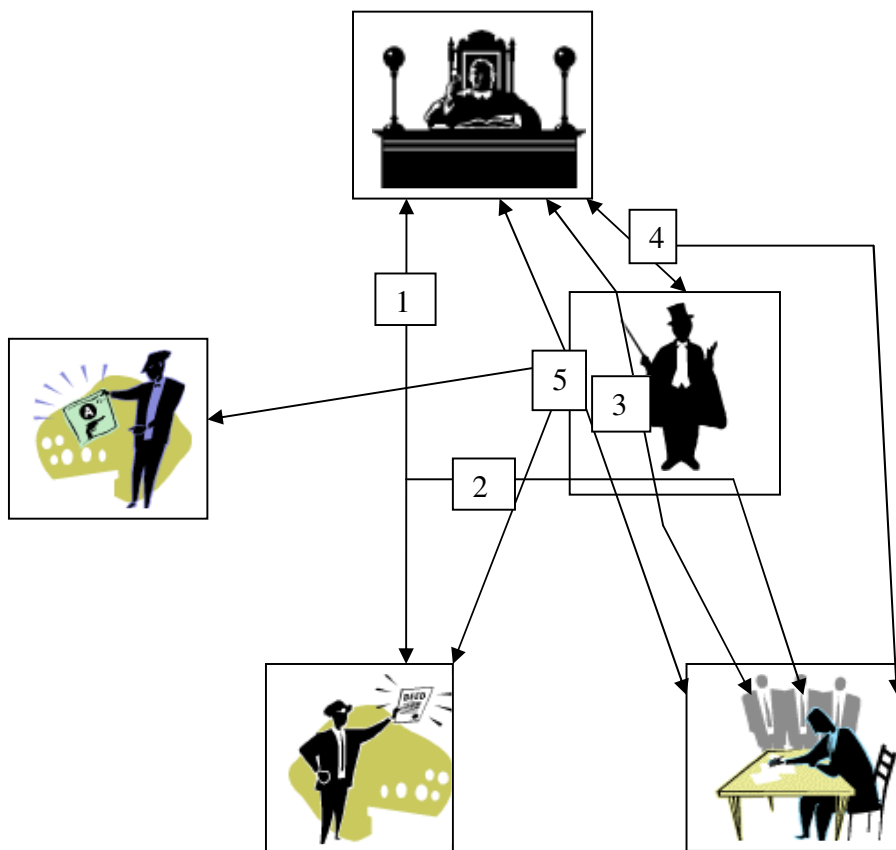
Tällainen alkukeskustelu luo vankan pohjan tulkkauksen onnistumiselle. Nämä puheenvuorot voidaan tulkata tiivistettynä informaationa VKH:lle (esim. kuva 1, kohta 4). Puheenjohtajan repliikin vetoavan funktion säilyttäminen tulkkauksessa ei ole tarkoituksenmukaista. Menetelmän valitsemisen osalta voidaan vain todeta, että kuiskaustulkkaus tuskin tulee tässä kysymykseen, koska tulkattava osuus on keskustelu, jonka osapuoli tulkki itse on.

Toisessa havainnoidussa oikeudenkäynnissä tulkki itse ottaa oikeudenkäynnin alussa puheenvuoron, kertoo tulkkausjärjestelystä ja vetoaa osallistujiin, että he osaisivat huomioida tulkkauksen tarpeita.

Tulkki: *Pyrin tulkkaamaan simultaanisesti eli samanaikaisesti ja, jotta tulkkaus onnistuu, pyydän puhumaan hitaasti. Kuulusteluvaiheessa tulkkaan konsekutiivisesti, eli siinä tulee aina puheenpätke, sitten tulkkaus, ja taas puhe. Tehkää aina sopivissa kohdissa taukoja, että tulkilla olisi mahdollisuus tulkata.*

Tulkin puheenvuoron funktio on edellisessä esimerkissä sekä informatiivinen että vetoava ja sama funktio on vastaavassa tulkin VKH:lle osoittamassa puheenvuorossa. Tulkki tuottaa samaa viestiä kahdella eri kielellä. (Kuva 1, kohta 5.)

Kuva 1: Osallistujien puheenvuorojen funktiot ja tulkkauksen funktio rikosoikeudenkäynnin alkuvaiheessa

Voidaan huomata, että taikuri-tulkki vaihtaa monta kertaa strategiaansa, tulkkausmenetelmäänsä ja rooliinsa tämän muutaman minuutin kestävä esityksen osion aikana.

4 Juonen paljastus

Esitys jatkuu syytteen lukemisella. Tämä tarkoittaa, että syyttäjä lukee haastehakemuksen joskus kovinkin vauhdikkaasti ja esittää rangaistusvaatimukset. Haastehakemus on toimitettu vieraskieliselle vastaajalle etukäteen, ja se on myös käännetty tarvittaessa tämän äidinkielelle. Syytettä luettaessa tulkin tehtävä saattaa vaihdella tilanteesta riippuen. Hän informoi VKH:ä kyseisen oikeudenkäynnin vaiheen tarkoituksesta, välittää informaatiota syyt-

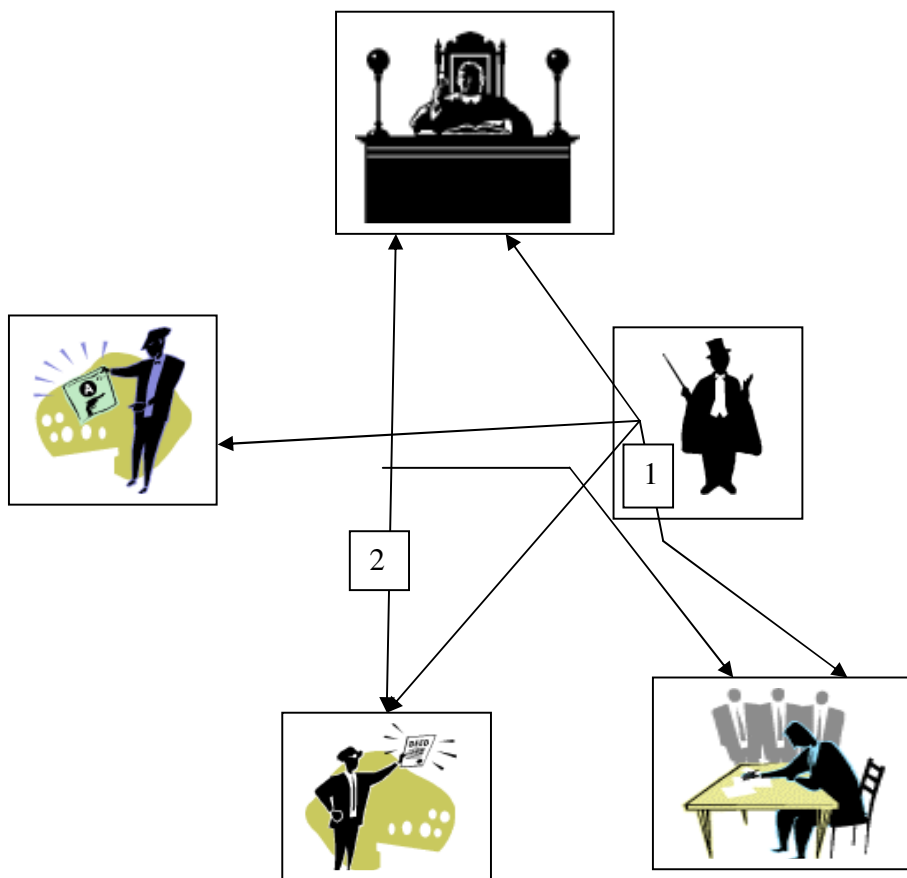
teen sisällöstä tai varmistaa että suullisesti esitetty syyte ja vaatimukset vastaavat käännöksessä esitettyjä. Tämän vaiheen tulkkaukikäytäntö on kirjavaa. Monet tulkit tulkkavat tätä

esitystä simultaanisesti haastehakemuksen tekstiin nojaten. On myös tulkkeja, jotka tulkkavat syyttäjän puheenvuoroa konsekutiivisesti pitkähköissä tulkkauksjaksoissa. Kun tulkki on tietoinen siitä, että vieraskielinen vastaaja on haastevaiheessa saanut haastehakemuksen käännöksen, tulkki voi tulkkauksen sijaan kertoa VKH:lle, että kyseessä on syytteen lukeminen ja seurata tämän kanssa käännöstekstiä varmistaakseen puhutun ja kirjoitetun tekstin vastaavuuden.

Syytteen lukemisen jälkeen vuorossa voi olla asianomistajan/asianomistajien vaatimusten vuoro. Näitä vaatimuksia ei ole aina etukäteen käännetty vieraskieliselle vastaajalle eikä niitä aina myöskään ole toimitettu tulkille. Vaatimuksissa voidaan luetteloida aiheutuneen vahingon määrä, kuten esimerkiksi lääke- ja sairauskuluja, korvauksia työkyvyttömyyden takia menetetyistä tulosta, korvausvaatimuksia kivusta ja särystä sekä kosmeettisesta haitasta. Asianomistajan vaatimuksia tulkit tulkkavat sekä simultaanisesti että konsekutiivisesti ja tulkkaukset on luonteeltaan informatiivinen. Puhujan puheen nopeudesta ja tulkin omista tottumuksista riippuen tulkit enemmän tai vähemmän tiivistävät informaatiota. Toinen tulkki kuuntelee ja tulkkaa lyhyesti pääkohdat, kun taas toinen tulkkaukset simultaanisesti. Tulkkaukset on joutuisampaa, kun tulkillä on tulkkauksen tukena kirjalliset asianomistajan vaatimukset.

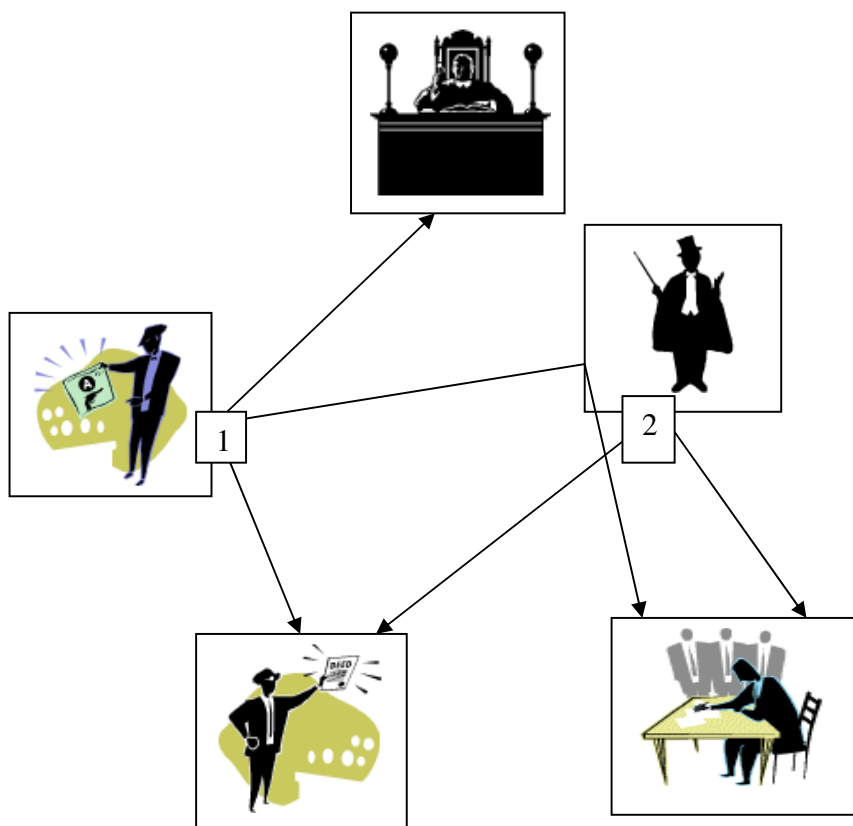
Kun vaatimukset on esitetty, vieraskielisen henkilön on vihdoin vuoro astua näyttämölle. Puheenjohtaja kysyy syytetyn vastaukset esitettyihin syytteisiin. Tämä on tyypillinen institutionaalinen vuorovaikutustilanne - viranomaisen kysyy, ja kyseiseen instituutioon nähden ulkopuolinen osallistuja vastaa. Tulkkauksen funktio on kommunikatiivinen, kun tilanteessa on kyse puheenjohtajan ja vieraskielisen henkilön välisestä dialogista. (Kuva 2, kohta 1.) Useimmiten vastaajan intressejä edustaa rikosoikeudenkäynnissä lainoppinut avustaja, joka käyttää puheenvuoroa vastaajan nimissä. Näin vuoropuhelu tapahtuu puheenjohtajan ja VKH:n avustajan välillä ja tulkkauksen luonne on informatiivinen. (Kuva 2, kohta 2.) Tulkkaukset on myös informatiivinen, kun jutussa on enemmän kuin yksi vastaaja.

Kuva 2: Osallistujien puheenvuorojen funktiot ja tulkkauksen funktio vastaajan vastatesaan syyteeseen

Seuraavaksi on vuorossa syyttäjän esittämä teonkuvaus. Tulkkauksen osalta tämä tilanne muistuttaa syytteen lukemista muutamaa seikkaa lukuun ottamatta. Usein tulkeilla ei ole tarkkaa tietoa teosta, mutta aikojen, paikkojen, määrien, osallistujien, iskujen kohtien yms. kuvausten on oltava täsmälleen samoja tulkkauksessa kuin syyttäjän puheessakin. Tulkkauksen tarkkuuteen on tässä vaiheessa syytä kiinnittää huomiota, koska osapuolten käsitykset tapahtumien kulusta saattavat poiketa toisistaan. Jos tulkki vähänkin epäilee pystyvänsä tulkkamaan tarkasti kaikkia yksityiskohtia simultaanisesti, hänen on syytä tässä vaiheessa siirtyä konsekutiivitulkkaukseen. (Kuva 3, kohta 1.) Vieraskielinen vastaaja ja hänen avustajansa käyvätkin joskus syyttäjän puheenvuoron aikana keskustelua joistakin epäselvistä taikka riidanalaisista yksityiskohdista. Nämä kaksi keskustelijaa eivät tavallisesti ota huomioon keskustelun ajaksi syyttäjän puheen tulkkaukseen syntyvää aukkoa, mikä vaikuttaa kyseenalaiselta menettelytavalta – varsinkin silloin kun tulkin pitäisi samanaikaisesti tulkita kahdelle tai kolmelle VKH:lle. (Kuva 3, kohta 2.)

Kuva 3: Osallistujien puheenvuorojen funktiot ja tulkkauksen funktio syyttäjän teon kuvaamisen aikana

Syyttäjän teon kuvauksen jälkeen on vuorossa asianomistajien teon kuvaukset, minkä jälkeen on vastaajien vuoro. Viestinnän kulku näissä vastaa pääpiirteisesti kuvissa 2 ja 3 esitettyä, ja tämän artikkelin puitteissa ei ole mahdollista kiinnittää enempää huomiota niihin.

5 Kamppailu

Katsojan kannalta mielenkiintoisin on ehkä vaihe, jossa osapuolet esittävät omien näkemystensä tueksi todisteita. Osapuolet ampuvat tykeillä tai kivääreillä tai käyttävät vakoilutaktiikkaa romuttaakseen vastapuolen linnakkeen sisältäpäin.

Tässä vaiheessa esitetään suullisesti kirjallisia todisteita sekä kuullaan suullista todistelua. Kirjallisen todisteluaineiston suullinen esittäminen tarkoittaa sitä, että oikeussalissa luetaan asiaan kuuluvia asiakirjoja tai niiden joitakin kohtia. Tässä vaiheessa prima-vista-tulkkauksen taito on korvaamaton. Tulkki voi joutua tulkaamaan liudan erilaisia pöytäkirjoja, todistuksia, lausuntoja yms. Eteen voi tulla hankalia erikoisalan termejä lääketieteen sanastosta merenkulun termeihin, ja tulkki joutuu tekemään pikatermityötä. Siksi valmius

termityöhön, kyky nopeaan ongelmanratkaisuun, laaja yleissivistys ja kulttuuritietämys ovat ehdottomia tulkin työn osaamisalueita.

Kuulusteluvaiheessa on kaksi erilaista tilannetta. Suomessa tuomioistuimissa voi kuulla suomen- tai ruotsinkielistä todistelua. Silloin tulkki voi tulkata todistajan kertomuksen samanaikaisesti ja kuiskauksena VKH:lle. Tuomareiden mielestä kuiskaustulkkaus soveltuu tähän tilanteeseen hyvin (Haastatteluaineisto, useita kannanottoja).

Vieraskielisten asianosaisten tai todistajien kuulustelut tulkataan tuomioistuimissa tavallisesti konsekutiivisesti.

Kuulustelu voidaan jakaa erilaisiin osiin, jossa kuulustelijoiden roolit ja pyrkimykset vaihtuvat, ja niiden mukaan muuttuvat myös tulkauksen prioriteetit. Yleensä kuulustelu koostuu **pää- ja vastakuulustelusta**. Pääkuulustelu alkaa kuulusteltavan **vapaalla kertomuksella**. Vapaa kuulustelu saattaa alkaa esimerkeissä 1 ja 2 esitetyillä kysymyksillä:

Esimerkki 1

Syyttäjä 2: (0.9) kertokaa X- X,	Tulkki 1 (0.3) расскажите пожалуйста о том,
= mistä ovat peräisin (0.3) ne huumausaineet, mitä teidän asunnoltanne (0.7) takavarikoitiin?	откуда (.) у Вас взялись эти наркотические средства, которые были найдены (0.2) в Вашей квартире?

tai näin:

Esimerkki 2

Syyttäjä 1: Xx	Tulkki 2
(1.2) (ee ~0,4) (0.4) kertokaa (1.0) matkastanne tänne Suomeen	(0.3) расскажите о вашей поездке в финляндию
(0,3) jonka olette tehneet (0,9) vaan (0,5) [(ee ~0.6) (0.4)] lokakuussa (0,5) viime vuonna .	[которую ↑ вы совершили ↓] , (0.6) в прошлом году (.) в октябре .

Tässä vaiheessa ei ole tarkoitus käydä dialogia, vaan kuulusteltavalle annetaan mahdollisuus aloittaa monologinsa. Häiritsevästä kysymyksestä vapaata kerrontaa pidetään luotettavana, koska siinä todistaja kertoo seikat, joita hän itse pitää merkittävänä, ja näin sen katsotaan vastaavaan "todistajan autenttisia näkemyksiä" (Pölönen 2004: 222). Tulkin on otettava huomioon, ettei tulkkauskään saakaan häiritä kertomuksen vapaata kulkua⁸.

Vapaassa kertomuksessa on usein aukkoja ja puutteita ja pääkuulustelija saattaa esittää **täydentäviä kysymyksiä** (Pölönen 2004: 222). Tulkkauksen tarkkuuteen kannattaa tässä vaiheessa kiinnittää erityistä huomiota. Esittämällä täydentäviä kysymyksiä pääkuulustelija pyrkii saamaan täydennystä seikalle, joka ei tullut vapaassa kertomuksessa esille lainkaan

tai jäi epäselväksi. Saattaa olla, ettei vastaaja halua kertoa asiasta ja vastausta joudutaan hakemaan monella kysymyksellä, kuten esimerkissä 3.

Esimerkki 3.

Syyttäjä 2:	Tulkki 1
(11.3) oliko tuota teillä puhetta siellä kun tapasitte Pp:ssa niin (.) tätä enemmänkin kokaiinista?	(0.8) (ее ~0.5) у вас, когда вы встретились в Pp, (0.2) были какие-то (ее) более подробные разговоры о кокаине?
(1.1) {@@@} täällä esitutkinnassa (0.4) kertoneet että, (0.7) kaveri puhui kokaiinista, (.) ehkä sokeri oli kokaiinia.	(0.7) (ее) вы на предварительном следствии показали что, (.) ваш приятель говорил о кокаине, и вот этот вот (ее ~0.4) сахар вероятно (ее) был кокаином.
(4.1) ↑ no puhuko ↓ hän jostakin sokerista siinä sitten?	= но ↑ он говорил ↓ вам тогда о чем то о сахаре?
(1.7) ↑ kun olette tässä sanonut ↓, että (1.1) että kaveri käski laittaa ↑ repussa olleen sokerin jääkaappiin ↓, tein kuten käski ↑ hän käski ↓, (0.6) kaverini puhui kokaiinista, ehkä sokeri oli kokaiinia.	(0.3) (ее ~0.4) вы (ее) сказали на предварительном следствии , что ваш (.) приятель сказал (0.3) положить (0.3) (ее ~0.3) (.) сахар (0.6) в (.) морозилку, (0.4) и (ее ~0.5) вероятно (0.3) сахар и был кокаином.
(1.0) oletteko kuitenkin (.) siinä vaiheessa ymmärtäneet suomenkielen sanat (.) sokeri (.) jääkaappi (.) kokaiini?	(0.6) вы тогда ↑ все-таки понимали ↓ слова (.) сахар (.) холодильник и (.) кокаин?

Toisaalta pääkuulustelija voi hakea vahvistusta seikalle, josta todistaja on kertonut kertomuksissaan oikeussalissa tai esitutkinnassa, kuten esimerkissä 4.

Esimerkki 4.

Syyttäjä 2:	Tulkki 1
(0.6) ↑ ymmärsinkö oikein ↓, kun sanoitte tästä kaveristanne että, hän ↑ hän kertoi ↓, että hän oli muuttanut, että hänellä oli uusi asunto	(0.4) ↑ я правильно ↓ поняла, что вы сказали о том что это, (0.3) ваш товарищ (ее ~0.2) переехал (ее ~0.3) в новую квартиру?

Pääkuulustelija voi pyrkiä saamaan kertomusta kyseenalaiseksi vaatimalla selityksiä kertomuksen heikkoihin kohtiin, kuten esimerkissä 5.

Esimerkki 5.

Syyttäjä 2:	Tulkki 1
(0.3) ette sitten kysynyt että, minkä takia hän ei sitten voi tätä (0.4) tavaraa (0.7) säilyttää omalla asunnollaan?	(ee ~0.2) ↑ вы не спросили ↓его, почему он (0.2) не может эти вещи хранить в собственной квартире?
(1.3) ↑ ettekä ihmetelleet ↓, sitä minkä takia teille tuodaan joku joku tavara, kun hänellä ↑ kuitenkin on oma asunto ↓?	(0.5) (ee ~0.5) вы ↑ не удивились ↓, почему кто-то вам (ee) принесит (ee ~0.5) на хранение ↑ собственные вещи ↓, (0.2) хотя у этого лица есть (ee ~0.4) свое своя квартира?

Vastakuulustelun tarkoituksena on osoittaa pääkuulustelussa tulleet seikat epäluotettaviksi. Todistajan halutaan kertovan ainoastaan niistä seikoista, jotka tukevat vastakuulustelijan versiota, minkä takia vastakuulustelijan intresseissä on tärkeää pitää todistaja kuulustelijan **tarkassa kontrollissa**. Vastakuulustelija voi mm. korostaa joitakin pääkuulustelussa esitetyjä seikkoja, pyrkiä argumentoimaan tai tulkitsemaan niitä oman versionsa mukaisesti. Vastakuulustelussa voidaan pyytää kuulusteltavaa kommentoimaan joitakin seikkoja. Vastakuulustelija voi valita suoran tai epäsuoran taktiikan. Suorassa kysytään suoraan ja peittelemättä, kun taas epäsuorassa käytetään salakavalampaa metodologiaa ja lähestytään laajempaa kokonaisuutta ”pienien yksityiskohtien kautta” esimerkiksi todistajankertomuksen virheen osoittamiseksi. (Pölönen 2004: 223–224.) Kysymysten ja vastausten muoto ja sävy saattavat vastakuulustelussa olla tarkkaan harkittuja. Nimenomaan tässä vaiheessa korostuu eniten kaikkien merkityksen ainesosien ja niiden ilmaisutapaan liittyvien elementtien välittäminen⁹.

6 Loppulausunto

Loppulausunnossa ns. sidotaan langat yhteen (Pölönen 2004: 221) eli syyttäjä ja vastaaja-osapuolet esittävät yhteenvedon omista versioistaan ja niitä tukevista todisteluista. Puheiden funktio ei tässä vaiheessa ole pelkästään informatiivinen. Osapuolet pyrkivät myös vetoamaan tuomioistuimeen, heidän puheenvuoroissaan on informaation lisäksi looginen rakenne ja emotionaalinen lataus. Tulkkauksen luonteeltaan tässä vaiheessa tavallisesti informatiivista kuiskaustulkkauksesta. Myös vieraskielinen vastaaja saa vedota tuomareihin. Tämän puheenvuoron tulkkauksen funktio on säilytettävä lähdetekstin lähellä niin, että oikeudelle välittyy sekä informaatio että tämän puheenvuoron tunnelataus.

7 Päätelmät

Tässä artikkelissa on pääpiirteittäin käyty läpi suomalaisen rikosoikeudenkäynnin vaiheita ja pyritty osoittamaan oikeustulkin toiminnan vaihtelevuutta. Tulkkauksen funktio määrittelee tulkkauusprioriteettia, tulkkauksen tarkkuudelle asettamia vaatimuksia ja tulkkaukskeinojen valintaa. Tulkkauksen funktio on tilannesidonnainen. Viestinnällisestä näkökulmasta

oikeudenkäynti on heterogeeninen ja dynaaminen tapahtuma ja sen osallistujilla on erilaiset ja jopa päinvastaiset pyrkimykset. Prosessin kulku on määritelty ennalta ja jokaisella prosessin vaiheella on tarkoituksensa. Tulkin on tiedettävä tämän oikeudenkäynnin pelisäännöt, tunnistettava viestintätapahtuman päävaiheet ja osallistujien pyrkimykset ja muokattava tulkkaus vastaamaan viestinnän tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla.

Lähteet

Colin, Joan & Ruth Morris 1996. *Interpreters and the Legal Process*. Winchester: Waterside Press.

Driesen, Christine 1992. Status und Funktion des Gerichtsdolmetschers/-übersetzers in Deutschland. *Mitteilungsblatt: Österreicher Übersetzer- und Dolmetscherverband "UNIVERSITAS"*. 1992:1, 7–13.

Gaiba, Francesca 1998. *The origins of simultaneous interpretation : the Nuremberg trial*. Ottawa: University of Ottawa Press.

González, Roseann Dueñas, Victoria F. Vásquez & Holly Mikkelson 1991. *Fundamentals of Court Interpretation. Theory, Policy, and Practice*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press.

Hale, Sandra Beatriz 2004. *The Discourse of Court Interpreting. Discourse practices of the law, the witness and the interpreter*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Havansi, Erkki 2002. *Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Prosessioikeuden oikeusdogmaattiset perusteet*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Hietanen, Kaarina 2007. Oikeustulkkauksen uudet haasteet. Esitelmä. *SKTL:n seminaari: Oikeustulkkauksen uudet haasteet*. Helsinki 6.9.2007.

Isolahti, Nina 2007. Juridisen tulkkauksen kenttä. Onko oikeustulkkaus ainoastaan oikeusalissa tapahtuvaa tulkkausta. *Kääntäjä* 38:11.

Isolahti, Nina 2008. Tulkki viestinviejänä. Tulkin rooli ja tehtävät rikosoikeudenkäynnissä. Esitelmä *FIT:n 9. kansainvälinen oikeus- ja viranomaistulkkauksen ja -kääntämisen kongressi*. Tampere. 30.5.2008. Saatavissa PDF-muotoisena: <http://www.uta.fi/laitokset/kielet/trans/fitforum/index.html> [viitattu 30.7.2008].

Kirjallinen kysymys: Oikeustulkin tutkinto 451/2005 vp. Eduskunnan hakupalvelu. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_451_2005_p.shtml [viitattu 1.2.2007].

Mikkelsen, Holly 2000. *Introduction to Court Interpreting*. Manchester, UK & Northampton MA: St. Jerome.

Moeketsi, Rosemary H. 1999. *Discourse in a Multilingual and Multicultural Courtroom: A Court Interpreter's Guide*. Pretoria: van Schaik.

Oikeustulkkauksen selvityshanke. Opetusministeriön asettaman asiantuntijaryhmän raportti. 12.6.2008

Orban, Leonard 2008. Speech at the Ninth International Forum on Interpreting and Translating at Court and for Public Authorities. Esitelmä. *FIT:n 9. kansainvälinen oikeus- ja viiranomaistulkkauksen ja -kääntämisen kongressi*. Tampere. 30.5.2008 Saatavissa: <http://www.uta.fi/laitokset/kielet/trans/fitforum/index.html> [viitattu 30.7.2008].

Pölönen, Pasi 2004. Todistajankuulustelun valmistelusta ja suorittamisesta rikosasioissa. *Defensor Legis* 85:2, 217–225.

Reiss, Katharina & Hans J. Vermeer 1986. Mitä kääntäminen on. Teoriaa ja käytäntöä. Lyhentäen suomentanut Pauli Roinila. Helsinki: Gaudeamus. Alkuteos *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Alkuteos julkaistu 1984: Max Niemeyr Verlag, Tübingen.

Vermeer, Hans J. 1978. Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie. *Lebende Sprachen* 23:3, 99–102.

Virolainen, Jyrki & Pasi Pölönen 2003. *Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus 1*. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Litterointimerkit

(.)	lyhyt tauko;
(0.4)	taucon pituus sekunneissa;
(ee ~0.9)	täytetty tauko ja sen pituus sekunneissa;
[]	päällekkäispuhunnan alkamis- ja päätymiskohta;
sa-	sana jää kesken;
{ @ @ @ }	sana tai jakso, josta ei ole saatu selvää.
↑	nouseva intonaatio
↓	laskeva intonaatio
kertokaa	painotus
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
<i>öbt</i>	äänteen venytys

¹ Ks. esim.: Oikeustulkkauksen selvityshanke; EU:n monikielisyysasioista vastaava komissaari Orbanin esitelmä FIT-kongressissa (Orban 2008); Kirjallinen kysymys: Oikeustulkin tutkinto 451/2005; Hietanen 2007.

² Ks. nk. skoposteoria, jossa toiminnan tarkoitus = skopos (Vermeer 1978; Reiss & Vermeer 1986).

³ Oikeustulkkauksen menetelmistä ks. esim. Colin & Morris 1996: 18–19, 44, 90–91; Gaiba 1998: 47–48; Mikkelson 2000: 70–75; Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008: 9–10).

⁴ Tulkkien osallistumisesta suomalaiseseen oikeusprosessiin ks. Isolahti 2007.

⁵ Virolainen & Pölönen 2003: 22.

⁶ Haastatteluaineisto: tutkija Nina Isolahden 2007–2008 keräämä haastatteluaineisto.

⁷ Haastatteluaineisto: tutkija Nina Isolahden 2007–2008 keräämä haastatteluaineisto

⁸ Tarkemmin tulkkauksen funktiosta kuulustelun aikana Isolahti 2008.

⁹ Monet tutkijat korostavat oikeustulkkauksen osalta merkityksen kaikkien ainesosien ja niiden ilmaisutapaan liittyvien elementtien tärkeyttä (tauot, äänen voimakkuus, painotukset ja vaihtelut, ekstralingvistiset elementit, kielen tyyli ja rekisteri) (Driesen 1992; González, Vásquez & Mikkelson 1991: 16, 272; Hale 2004: 8–9; Moeketsin 1999: 100).